

ՎԱՀԱԳՆ ՍՏԱՄԲՈԼՑՅԱՆ - 70

«Ընդ եղեգան փող բոց ելաներ...»

Երբ երգեհոնահար Վահագն Ստամբուլցյանը վերադարձավ Երևան և սկսեց իր գործունեությունը, նրա համերգները վերածվեցին ուխտագնացության: Դա 1964 թիվն էր: Հայաստանում շատերն առաջին անգամ էին տեսնում ու լսում երգեհոն: Մասնագետների, երաժշտասերների կողքին լինում էին և հետաքրքրասերներ, որ գալիս էին համոզվելու, թե ինչպես է մա նվագում ոտքերով, այն էլ՝ «մատների արագությամբ»: Իսկ ոմանք էլ, տեսնելով երգեհոնի առջև նստած իրենց լավ ծանոթ ֆուտբոլ խաղացող Վլադիմիր Ազատյանին, զարմանում էին: Քչերը գիտեին, որ հերթական անգամ որդուն մանկապարտեզից ու դըպրոցից դուրս չհանելու կամ հալածանքի չենթարկելու համար մայրը ժամանակին ստիպված էր իր ազգանունը տալ նրան: Եվ միայն Լեմինգրադում՝ սովորելու տարիներին Վահագնը կարողացավ վերականգնել իր հայրական ազգանունը միաժամանակ ազատվելով նաև Լեմինի անունը կրելու «բեռից»:

Բավական չէր, որ 37-ի բռնադատվածի որդի էր ու դեռ նվագում էր եկեղեցական նվագարան, պրոպագանդում հոգևոր երաժշտություն, այն էլ մի երկրում, ուր անհավատությունը հռչակված էր որպես «պետական կրոն»:

Նրա մուտքը մեծ քեմ սկսվեց Լեմինգրադից ու Մոսկվայից: Դեռ իմ ուսանողական տարիներին մոսկովյան հայտագրերում հաճախ էինք տեսնում խոշոր, կարմիր տառերով գրված հայկական՝ «Ստամբուլցյան» երկար ազգանունը և հպարտանում: Հետո եկավ Հայաստան: Նպատակներ ուներ, որոնց մասին դեռ չգիտեինք: Եկավ և հեղաշրջում կատարեց Հայաստանի մշակութային, մասնավորապես երաժշտական կյանքում: Նրա երգեհոնի փողերի «համազարկը» երիքովյան շեփորների պես

փլուզեց աթեիզմի պատմեղները: Հոգևոր երաժշտությունը հորդաց համերգային կյանք, ողջագուրվեցին Բախն ու Կոմիտասը, խորալը և շարականը համերգաարահից տարածվեցին ու արձագանքվեցին բիրիլական Արարատի բարձունքներում: Այսօր հեշտ է խոսել այդ մասին, իսկ այն ժամանակ՝ 60-ականներին, պետք է հանդգնեիր, պետք է ինքը քեզնից վեր կանգնեիր, իսկ դա նշանակում էր մարտահրավեր նետել: Ավելին՝ դեռ պիտի բեմահարթակ տրամադրեր նաև Լուսինե (Սվետլանա) Զաքարյանին, երբ մինչ ինքը երաժիշտներից ոչ ոք չէր էլ մտածել այդ մասին: Առնո Բաբաջանյանն ասում է. «Վ. Ստամբուլցյանը հայկական երգեհոնային դպրոցի հիմնադիրն է: Խոշոր երգեհոնահար, որ տարիներ շարունակ ելույթներ է ունենում մեզ մոտ և արտասահմանում: Մոսկվայում մշտապես մեծ հետաքրքրություն է առաջացնում ունկնդիրների շրջանում: Նրա արվեստին բնորոշ է մեծակերտությունը, դասական հստակ մտածողությունը, արտիստական ստեղծագործական կամքը»:

Այո՛, նա եկավ Հայաստան և հիմնեց երգեհոնային դպրոց: Այսօր Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի պրոֆեսորը կրթել է երգեհոնահարների մի քանի սերունդ, նրանց հաղորդել ոչ միայն մասնագիտական հմտություն, գործիքին տիրապետելու արվեստ, այլև սեր ու նվիրում՝ սեփական ժառանգության հանդեպ՝ ինչ անում էլ որ ունենա այդ ժառանգությունը՝ երաժշտություն թե ճարտարապետություն, մայրենի լեզու թե մայր բնություն: Նա հետևում է ոչ միայն ստեղծագործությունների տեքստերի ճշգրիտ վերարտադրությանը և երաժշտական լեզվի, ոճի հստակությանը, այլև մայրենի լեզվի անադարտությանը: Ժառանգությունը ոգեկիր է, և հարկ է հավատարիմ մնալ այդ ոգուն: Այդ ոգին է, որ 40 տարի շարունակ նրան մղում է բեմից հնչեցնելու մեր միջնադարյան զանձերը, իր սաների հետ ոտքով շրջելու Հայաստան աշխարհով մեկ, լինելու այնտեղ, ուր վաճառել էլեղեցի կա, մատուռ ու սրբատեղի: Դժվար գտնվի մեկը, որ եղած լինի Հայաստանի բոլոր եկեղեցիներում՝ լեռան կատարին, բարձունքներում կառուցված թե ամենաներքևում՝ Սարկողովք լեռան խառնարանում: Ստամբուլցյանը շատ զազաթներ է բարձրացել Հայաստան աշխարհում, սակայն դրանցից ամենանվիրականներն Արագածի չորս զազաթներն են և երգեհոնային արվեստի «Պառնասը»: Այդ ոգին նպաստեց, որ Կապանում, Չարենցավանում ևս տեղադրվեն երգեհոններ, որպեսզի մայրաքաղաքից դուրս ևս հնարավոր լինի կազմակերպել մեծ համերգներ, փառատոներ, որպեսզի հնարավորինս շատ հայորդիներ կարողանան համերգաարահում լուռ աղոթել՝ իրենց հաճախող պապերի աստվածահաճ ու խորախորհուրդ մեղեդիների հնչյունների ներքո: Հիրավի, Ստամբուլցյանն ավելին է, քան սոսկ երգեհոնահար:

Նա մեծ հեղինակություն է վայելում ոչ միայն նախկին Խորհրդային Միության շատ հանրապետություններում, այլև արտասահմանյան երկրներում: Նա մշտապես մեկնում է հյուրախաղերի, ընդգրկվում միջազգային մրցութային հանձնաժողովներում, երգեհոնահարների որակավորման հանձնախմբերում... 1984-ին ինձ բախտ վիճակվեց ղեկավարածս «Օարական»-ով մասնակցելու Հոլանդիայի Մասստրիխտ քաղաքում կազմակերպված հոգևոր երաժշտության միջազգային փառատոնին, որը նվիրված էր Նիդեռլանդներում քրիստոնեության հիմնադիր ու քա-

րոզիչ, հայագի Սուրբ Սվասի ծննդյան 1600-ամյակին: Այստեղ էին վահագնը և Լուսինեն: Ես եղա ականատեսն այն խանդավառ մթնոլորտի, որ ստեղծում էր Ստամբուլցյանն իր՝ Բախի, Նարեկացու, Ծնորհալու, Տարոնացու, Կոմիտասի ու Եկմայանի գործերի և մեր Պատարագի հատվածների կատարումներով: Զարմանալի էր, որ հուլանդացիների որոտընդոտ ծափերից չէին «փլվում» Սուրբ Հովհաննես եկեղեցու պատերը: Հիշեցի մեծ դիրիժոր Ծառլ Մյունշին, որն ասում էր. «Եթե սառնարյուն հուլանդացին մեկ-երկու ծափ տվեց, ուրեմն համոզված եղիր, որ քեզմից առաջ ոչ ոք նման հաջողության չի հասել»: Իսկ մեկ այլ ոչ պակաս «սառնարյուն» ժողովրդի նշանավոր երաժիշտ, Տալլիանի կոմսերվատորիայի պրոֆ. Հուգո Լեպ-նուրմը գրում է. «Ստամբուլցյանի կատարողական վարպետությունը հայտնի է ողջ խորհրդային Միությունում՝ իբրև հայկական երգեհոնային դպրոցի հիմնադրի՝ ճանաչված աշխարհում: Հատուկ դրվատանքի են արժանի նրա ներդրումները Հայաստանի մշակույթում. համերգաշարեր, փառատոներ, մոր գործեր ստեղծելու խթանումներ...»: Ի դեպ՝ շատ-շատ երգիչ-երգչուհիներ նրա շնորհիվ են առաջին անգամ բեմ բարձրացել, ինչպիսիք են Լուսինե Զաքարյանը, Արզաս Ոսկանյանը, Կարո Չալիկյանը, Գևորգ Հունանյանը և ուրիշներ:

Ստամբուլցյանի հայրենասիրությունը, քաղաքացիական դիրքորոշումը հատկապես վառ դրսևորվեցին երկրաշարժի և արցախյան շարժման օրերին: Հյուրախաղերի ընթացքում՝ ճշմարտությունը պարունակող թուցիկներ էր տարածում արտերկրում, զրույցներ ունենում, համերգ-աղոթքներ կազմակերպում, բարեգործական համերգներ տալիս՝ հոգևոր աղետյալների ու արցախի եկեղեցիների վերականգնման: Եվ ինչ էլ անում էր ու անում է այսօր՝ անում է առանց թմբկահարումների, սուս ու փուս, ինչպես բնորոշ է իր նկարագրին: Ստամբուլցյանի ողջ նկարագիրն ու այդ նկարագրից բխող մոտեցումը հանդես էր արվեստը նման մի ձև է, որով նա կարողանում է մեր քառասյին կյանքին հակադրել Բախի կառուցիկ, տիեզերահուն և աստվածային վսեմ գեղեցիկն ու խորքն ամբարած հայկական եկեղեցական երաժշտությունը: Հակադրում է, որպեսզի չխաթարվի մարդու հոգեկան ներդաշնակությունը, չկտրվի բարոյականն ու գեղեցիկը մեզանում միմյանց ազուցող թելը: Մոսկվայի կոմսերվատորիայի պրոֆեսոր, համրահայտ երգեհոնահար Լ. Ռոյզմանը Ստամբուլցյանի մասին գրել է. «Վ. Ստամբուլցյանը խորհրդային Միության առաջատար երգեհոնահարներից է... լուրջ արվեստագետ է, խորը երաժիշտ, փայլուն կերպով է ներկայացնում լեհմիգրացյան երգեհոնային դպրոցը: Նրա ելույթները թողնում են անմոռանալի տպավորություն...»: Ոչ մեկից ոչինչ չպահանջող, ոչ մեկի դուռը չհակող, փառք և նյութական բարիքներ չփնտրող այս արվեստագետը մի առաքելություն ունի միայն՝ ապրել ու իր ունեցածը տալ ծայրաստիճան նվիրումով, տալ՝ երբեք չսպասելով հատուցման:

Եվ այսպես 70 տարի կյանքում և 40՝ արվեստում:

ԴԱՆԻԵԼ ԵՐԱԺԻՇՏ